

Prof. dr hab. Beata Pastwa-Wojciechowska
Instytut Psychologii UG

Gdańsk, dn. 06.04.2024

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Michała Nowopolskiego

pt.: „*Osobowość sprawcy i inne aspekty kształtujące ocenę ryzyka przemocy u pacjentów internowanych w oddziałach psychiatrii sądowej*”

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Józefa Krzysztofa Gierowskiego oraz promotora pomocniczego dr Marleny Banasik

Zgodnie z treścią art. 13 *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* rozprawa doktorska przede wszystkim powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Poniżej, zgodnie z treścią wskazanego artykułu dokonałam oceny przedłożonej rozprawy doktorskiej.

W recenzji uwzględniono następujące obszary oceny: 1) Uwagi ogólne, 2) tytuł rozprawy doktorskiej stanowiącej podstawę ubiegania się w aktualnym postępowaniu o nadanie stopnia doktora, 3) ocena układu rozprawy doktorskiej, w tym o poszczególnych jej częściach składowych, 4) ocena zastosowanego piśmiennictwa, 5) wskazanie oraz ocena celu pracy, 6) wskazanie oraz ocena zastosowanych metod badawczych, 7) ocena części rozprawy doktorskiej dotyczącej omówienia wyników badań, 8) informacje dotyczące praktycznego zastosowania uzyskanych wyników badań, 9) informacje o ewentualnych nieprawidłowościach, 10) ocena czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, 11) ocena czy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, 12) konkluzja.

1. Uwagi ogólne:

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska mgr Michała Nowopolskiego koncentruje się na „obszarze badawczym dotyczącym poszukiwania korelatów i predyktorów kształtujących ocenę ryzyka przemocy, w tym analizy powiązań wybranych konstruktów opisujących funkcjonowanie osobowości (psychopatii, impulsywności i samoregulacji) z rezultatem prognozowania ryzyka przemocy” (s. 126). Kolejnym realizowanym celem pracy jest „analiza dynamicznych zmian w nasileniu czynników ryzyka i czynników ochronnych po upływie 6 miesięcy leczenia i oddziaływań terapeutycznych” (s. 126).

Odnosząc się do podjętej przez Doktoranta problematyki pracy, chciałabym przede wszystkim zwrócić uwagę na dwa aspekty, tj. teoretyczny i aplikacyjny. I tak, w aspekcie teoretycznym podjął on zagadnienie dotyczące oceny ryzyka przemocy (a właściwie oceny ponownego popełnienia przestępstwa czy też oceny ponownego stosowania przemocy). Warto podkreślić, że w literaturze polskiej problematyka ta była opisywana przez psychologów (np. Gierowski), prawników (np. Stańdo-Kawecka, Utrat-Milecki) czy pedagogów (np. M. Sztuka). Wspomniani przeze mnie autorzy wprowadzali problematykę szacowania ryzyka ponownego popełnienia przestępstwa w zakresie ogólnego opisu wskazanej problematyki, jak i w kontekście różnych grup np. wiekowych (nieletni, dorośli) czy sprawców przestępstw (tj. recydywy) bądź konkretnych grup przestępstw (np. przemocy domowej czy seksualnej). Niemniej jednak warto podkreślić, że raczej poruszane przez Doktoranta zagadnienie stanowi obszar opisowy w pracach polskich naukowców niż badaniami empirycznymi związanymi bądź to z oceną kompetencji samych diagnostów lub rzetelnością i trafnością samych narzędzi. Stan taki wynika z jednej strony z dostępem do osób badanych, z drugiej zaś dotyczy narzędzi wykorzystywanych do tej procedury w określonych warunkach i zadaniach opiniodawczych. Pomijając nakreślone powyżej rozważania z całą stanowczością należy stwierdzić, że poruszana przez Doktoranta problematyka pracy wskazuje z jednej strony na potrzebę szacowania ryzyka ponownego użycia przemocy z drugiej zaś ochrony środowiska przed konsekwencjami działania sprawców przemocy, w tym w kontekście oddziaływań resocjalizacyjnych i/lub leczniczych. Dlatego też problematyka szacowania ryzyka powtórnej przestępczości przekłada się na ważne aspekty związane z zapobieganiem przestępczości. Ponadto rozważania teoretyczne i badania

empiryczne oraz kliniczne pozwalają na modyfikację programów resocjalizacyjnych do potrzeb jednostki w celu zabezpieczenia jej przed ponownym popełnieniem przestępstwa. Cel ten istotny jest zarówno dla jednostki poddanej procesowi resocjalizacji czy oddziaływaniom leczniczym, gdyż pozwala jej wejść w społecznie akceptowane role po opuszczeniu zakładu karnego/szpitala, jak i dla społeczeństwa, które nie ponosi dodatkowych kosztów związanych z powtórna przestępczością. Warto także podkreślić, że problematyka ta wymaga opracowania specjalistycznych narzędzi do pomiaru omawianego zagadnienia, czyli narzędzi do diagnozowania i prognozowania recydywy bądź postępów oddziaływania, co pozwala na wykorzystanie ich w postępowaniu wykonawczym oraz w ramach praktyki funkcjonowania organów postępowania wykonawczego. W taki też aspekt dociekań wpisał swoje rozważania Doktorant, trafnie wskazując, że metodologia służąca do prognozowania i zarządzania ryzykiem przemocy zmierza do zobiektywizowania tego procesu w kontekście podejmowanych rozstrzygnięć. Ponadto ważnym elementem są antyspołeczne cechy osobowości, zachowania oraz postawy. Dlatego też podjęta przez Doktoranta problematyka psychopatii jest w pełni uzasadniona aczkolwiek implikuje ona wiele trudności i kontrowersji.

Reasumując zasygnalizowane zagadnienia należy podkreślić, że problematyka rozważań Doktoranta odnosi się do ważnych i aktualnych zagadnień współczesnych dociekań naukowych ale także ma istotne znaczenie aplikacyjne.

2. Tytuł rozprawy doktorskiej stanowiącej podstawę ubiegania się w aktualnym postępowaniu o nadanie stopnia doktora

Tytuł pracy doktorskiej mgr Michała Nowopolskiego brzmi: **„Osobowość sprawcy i inne aspekty kształtujące ocenę ryzyka przemocy u pacjentów internowanych w oddziałach psychiatrii sądowej”**. Wskazany temat częściowo zawiera zagadnienia, z jakimi mierzy się Doktorant w swojej dysertacji a co zostało także odzwierciedlone w celu pracy. Wątpliwości budzi jednak określenie **„inne aspekty kształtujące ocenę ryzyka przemocy”**. W mojej ocenie Doktorant powinien określić o jakie „inne aspekty” chodzi, tym bardziej, że konkretyzuje je na łamach swojej pracy wskazując na zmienne kontekstowe. Tym samym zawarcie w tytule słów „inne aspekty” stanowi swoistego rodzaju

pustosłowie albowiem nie precyzuje co konkretnie autor pracy w niej analizuje a wskazuje na wieloznaczność rozumienia użytego sformułowania. Wskazaną przeze mnie nieprecyzyjność tematu tłumaczę jako chęć jak najszerszego ujęcia omawianych treści, niemniej jednak uważam, że temat powinien w bardzo precyzyjny sposób odzwierciedlać omawianą tematykę rozważań i badań naukowych. Należy jednak zauważyć, że mgr Michał Nowopolski wymienione w tytule zmienne (np. osobowościowe, przemoc czy status prawny osób podlegających procedurze oceny ryzyka przemocy), które opisuje zarówno w treściach zawartych w części teoretycznej pracy, jak i części empirycznej, w postaci postawionych pytań oraz hipotez w powiązaniu z ich eksploracją statystyczną.

3. Ocena układu rozprawy doktorskiej

Recenzowana praca doktorska obejmuje łącznie 456 stron wraz z cytowaną literaturą i załącznikami, w tym wykorzystanymi w pracy metodami kwestionariuszowymi, spisem tabel, rycin oraz aneksem. W pracy Doktorant wyodrębnił Streszczenie (s. 4-5 wersja polska i s. 6-7 wersja angielska), Wprowadzenie (s. 12-14) oraz dwie części, tj.: część teoretyczną (s. 15-125) i empiryczną (s. 126-262), przy czym analizując ich zawartość treściową należy stwierdzić, że rozdziały zostały wyodrębnione i opracowane zgodnie z eksplorowaną przez Doktoranta problematyką pracy. Innymi słowy, praca składa się w sumie z sześciu rozdziałów (I - VI): trzech teoretycznych i trzech empirycznych.

Przedstawione *streszczenie* w obu wersjach językowych stanowi skrócony opis zawartości treściowej pracy, przy czym ma ono charakter typowy dla prac naukowych. Innymi słowy, wydzielono w nim problem, metodę, wyniki oraz wnioski. Z kolei *Wprowadzenie* odzwierciedla typowy układ dla tego typu części dysertacji albowiem obejmuje uzasadnienie podjęcia problematyki, cel pracy oraz opis zawartości poszczególnych rozdziałów. Opis ten jest ogólny ale odzwierciedla najważniejsze kwestie mieszczące się w poszczególnych rozdziałach. Brakuje natomiast zakończenia tej części wywodu, co sprawia wrażenie „urwania się” podjętego opisu.

W części teoretycznej pracy jak już zaznaczono znajdują się trzy rozdziały, w których Doktorant podjął próbę przedstawienia bazy teoretycznej dla eksplorowanego przez siebie obszaru badań oraz

interpretacji uzyskanych wyników badań własnych. I tak, w rozdziale I zatytułowanym *Charakterystyka środowiska badań – opis rozwiązań systemowych i jego uwarunkowań prawnych* (s. 15 – 32) zostały zawarte informacje dotyczące rodzaju środków zabezpieczających oraz prawnych uwarunkowań związanych z internacją sądowo-psychiatryczną, tj. poczytalności vs. niepoczytalności, obserwacji sądowo-psychiatrycznej, detencji. W pierwszej kolejności chciałabym poddać dyskusji kwestię tytułu wskazanego rozdziału. Z pewnością badania wykonane przez Doktoranta dotyczą środowiska jakim jest pobyt osób badanych związany z ich sytuacją prawną, niemniej jednak powstaje pytanie czy nie powinien on w tytule odnieść się do problemu jaki chciał eksplorować. Kontekst prawny jest o tyle istotny, że determinuje wykonanie konkretnego środka czy podjęcia określonych oddziaływań, nie mniej jednak wpisywane są w nie określone oddziaływania psychologiczne czy medyczne (psychiatryczne). Dlatego też rozumiejąc znaczenie kontekstu prawnego uważam, że jest bardzo ważny ale w mojej ocenie nie najważniejszy w aspekcie akcentowanych treści, tym bardziej, że Doktorant akcentuje właśnie interpretacje psychiatryczno-psychologiczne uregulowań prawnych. Doktorant bardzo precyzyjnie i w wyczerpujący sposób opisał zagadnienia poruszane w tym rozdziale, porządkując je również w czytelnych tabelach np. tabela 1.1. czy 1.2. Zabieg ten uważam za bardzo istotny ponieważ pozwala na uporządkowanie omawianych treści w czytelny sposób a przy okazji świadczy o wiedzy Doktoranta na temat poruszanych przez niego zagadnień. Uwagę zwraca niewłaściwy zapis DSM-5 (stosuje zapis DSM-V). W mojej ocenie brakuje podsumowania tego rozdziału, co pozwoliłoby na poznanie najważniejszych aspektów w kontekście analizowanych treści z perspektywy Doktoranta. Byłaby to też swoistego rodzaju zasygnalizowanie metarefleksji Doktoranta nad omawianymi treściami.

W rozdział II zatytułowanym *Rozwój procedur i dominujących nurtów w ocenie ryzyka przemocy* (s. 33 – 86) najogólniej rzecz ujmując poświęcony został problematyce oceny ryzyka przemocy. W rozdziale tym Doktorant odniósł się do takich zagadnień jak: procedury uznaniowe i nie uznaniowe, opis narzędzia HCR-20 oraz SAPROF. Uwagę zwraca błąd konsekwencji w strukturze pracy bowiem o ile w rozdziale I brakuje jakiegokolwiek wprowadzenia do rozdziału, o tyle w rozdziale II Doktorant przedstawia, jakie treści będą go konstytuowały (co oceniam pozytywnie). Po tym wprowadzeniu przedstawione zostają wyakcentowane zagadnienia. W pierwszej kolejności Doktorant odniósł się do procedur dyskrecjonalnych (uznaniowych) przedstawiając m.in. ich wady i zalety a także odnosząc

się do kryteriów oceny. Następnie opisane zostały procedury niedyskrecjonalne (nieuznaniowe), w których zminimalizowano zjawisko opierania oceny na osądzie osoby oceniającej. Również w tym przypadku przedstawione zostały zalety i wady tego podejścia. W dalszej kolejności Doktorant przedstawił ustrukturuowaną profesjonalną ocenę (SPJ). Za bardzo cenne uważam wprowadzenie podrozdziału odnoszącego się do kluczowych pojęć w nurcie SPJ, które zostały przedstawione w tabeli 2.5. Z niezwykłą precyzją i w oparciu o merytoryczne opisy przypadków została przedstawiona problematyka dotycząca narzędzia HCR-20. Należy podkreślić, że Doktorant jest autorem polskiej adaptacji tego narzędzia dlatego też w tekście poświęconym temu zagadnieniu znajdujemy oprócz solidnej wiedzy naukowej także nietuzinkowe informacje wzbogacające podane dane (np. opisy przypadków czy ujęcie procedur w postaci tabel). W dalszej kolejności pojawia się podrozdział zatytułowany *Podsumowanie najważniejszych badań z użyciem HCR-20*^{v3}. Znowu chciałabym w tym miejscu zaakcentować brak trafności użytego sformułowania tj. najważniejszych badań. Wskazane określenie jest niejasne i nie wiadomo do jakiej perspektywy się odnosi. Natomiast w tekście wprowadzającym do tego podrozdziału Doktorant wskazuje, że „w niniejszym rozdziale bardziej szczegółowo opisano badania związane z oceną trafności diagnostycznej oraz dynamicznym aspektem narzędzia, dotyczącym zmian w ryzyku wraz z upływem czasu” (s. 54). Przedstawiając badania Doktorant opiera się głównie na badaniach zagranicznych, ponieważ dominują one w literaturze przedmiotu ale także na badaniach polskich. Następnie Doktorant odniósł się do koncepcji czynników ochronnych w kontekście narzędzia SAPROF, prezentując to narzędzie jako jedno z najważniejszych narzędzi nurtu SPJ a jednocześnie jako jedyne w sposób wyłączny ukierunkowane na ocenę tzw. czynników ochronnych (s. 66). Również w tym przypadku doktorant przedstawił badania dotyczące m.in. właściwości psychometryczne narzędzia. Rozdział ten kończy opis rozwoju nurtu SPJ w Polsce. Za bardzo interesujące uważam opracowanie w formie tabeli przykładów zastosowania oceny ryzyka przemocy z użyciem narzędzi z nurtu SPJ (s.83-85).

W rozdziale III zatytułowanym *Związki psychopatii, impulsywności i samoregulacji z przemocą i ryzykiem przemocy* (s. 87 – 125) Doktorant zaczyna od przedstawienia związków psychopatii z czynnikami ryzyka przemocy i czynnikami ochronnymi. Swoje rozważania zaczął od przedstawienia różnych modeli psychopatii Cleckleya, Hare, Patricka, Fowlesa i Kruegera, Boduszka i wsp., Lilienfelda i Andrews oraz Cooka, Harta, Logana i Michie. Każdy z tych modeli został opisany i w

pewnym stopniu wskazane zostały jego zalety, jak i wady. Warto zaznaczyć, że modele analiz teoretycznych i empirycznych powinny uwzględniać odniesienie do cech osobowościowych (osobowość psychopatyczna), jak i zaburzeń osobowości (psychopatyczne zaburzenia osobowości), ponieważ nie są to pojęcia tożsame. Tym samym należy też uporządkować terminologię aby odbiorca tekstu miał świadomość do czego odnoszą się prowadzone analizy. Natomiast złożoność wpływu takich czynników jak inteligencja czy empatia na funkcjonowanie osób psychopatycznych czy z zaburzeniami osobowości powoduje, że nie jest ona prosta i oczywista, o czym świadczą zarówno prowadzone badania, jak i analizy teoretyczne. Natomiast Doktorant nie rozwija tego zagadnienia ograniczając się do zaprezentowania pewnych stwierdzeń a współczesne badania wskazują właśnie na zdecydowanie bardziej złożone mechanizmy leżące u podłoża zachowania osób z diagnozą psychopatii. Warto także odnieść się do zagadnienia efektywności psychoterapii osób z diagnozą psychopatii albowiem podstawowym kryterium okazuje się być definiowanie samego pojęcia psychopatii oraz metod oddziaływań psychoterapeutycznych. Jak wskazują metaanalizy różnorodność definiowania i operacjonalizacji pojęcia psychopatii sprawia, że nie do końca wiadomo, czy mamy do czynienia w jednym czy wieloma konstruktami. Z kolei w odniesieniu do oddziaływań psychoterapeutycznych podkreśla się, że sytuacja pobytu w instytucjach (więzienia, szpitale) powoduje odmienne spojrzenie na procesy zachodzące w wyniku podejmowanych oddziaływań psychoterapeutycznych chociażby w odniesieniu do oporu w terapii czy prezentowania negatywnych emocji. Natomiast zdecydowanie pozytywnie oceniam treści omawiane w tym rozdziale przez Doktoranta ze względu na ich bogactwo oraz zaprezentowaną refleksyjność nad omawianymi zagadnieniami. Można przyjąć, że stanowi on swoistego rodzaju nakreślenie oglądu całej pracy.

Kolejną kwestią są tytuły podrozdziałów, w których Doktorant ma tendencję do nadużywania słowa wybrane (np. podrozdział 3.1.5. Przegląd wybranych publikacji dotyczących związków psychopatii z czynnikami ryzyka przemocy i czynnikami ochronnymi). W mojej ocenie, co już akcentowałam należałoby doprecyzować o jakie aspekty chodzi ponieważ tego wyboru Doktorant dokonywał ze względu na konkretne kryteria a wybrane przez niego aspekty konstytuują poszczególne podrozdziały.

Praca generalnie została napisana poprawnym językiem naukowym. W pracy znajdują się nieliczne literówki np. 172 (skazno zamiast wskazano) czy niezrozumiałe zdanie np. s. 185 („W pierwszej kolejności zbadano rolę, jaką odgrywają badane cechy osobowości odgrywają rolę w zmianie czynników ryzyka w trakcie leczenia”). Brakuje też spójności w tytułach i podtytułach albowiem w niektórych pojawiają się kropki, w innych natomiast ich brakuje. Proponowałabym też dla czytelności tworzyć przy opisie tabel osobno tytuły i źródła, na podstawie których zostały stworzone.

Podsumowując przedstawione powyżej uwagi pragnę zaakcentować, że treści opisane przez Doktoranta w część teoretycznej pracy zostały przedstawione w sposób uporządkowany i w oparciu o adekwatną literaturę przedmiotu. Omawiane przez mgr Michała Nowopolskiego zagadnienia, zawarte w poszczególnych rozdziałach odpowiadają treściom ujętym zarówno w tytule pracy, jak i poszczególnych rozdziałach.

4. Ocena zastosowanego piśmiennictwa

Bibliografia wykorzystana w realizowanym projekcie obejmuje strony od 263-318, co łącznie daje 55 stron. Analizując zacytowaną w pracy przez Doktoranta literaturę przedmiotu należy zwrócić uwagę, że jest ona adekwatna do omawianych zagadnień i znajduje odzwierciedlenie w ocenianej pracy. Doktorant wykorzystuje zarówno polską, jak i zagraniczną literaturę przedmiotu. Chciałabym także zaznaczyć, że Doktorant w pracy oparł się także na pracach swojego promotora oraz promotora pomocniczego, co w mojej ocenie świadczy o realizacji projektu, który został zrealizowany w oparciu o współpracę, jak zakładam osobami mającymi istotne znaczenie dla rozwoju naukowego i być może zawodowego Doktoranta.

5. Wskazanie oraz ocena celu pracy

Doktorant na s. 126 pracy wskazał cel pracy, którym jest *„obszar badawczy dotyczący poszukiwania korelatów i predyktorów kształtujących ocenę ryzyka przemocy, w tym analizy powiązań wybranych konstruktów opisujących funkcjonowanie osobowości (psychopatii,*

impulsywności i samoregulacji) z rezultatem prognozowania ryzyka przemocy”. W dalszej kolejności Doktorant wskazuje kolejne, uszczegółowione cele realizowane w ramach przedstawionej do oceny pracy, tj.:

- ustalenie roli psychopatii w kształtowaniu ryzyka przemocy oraz w procesie zmiany nasilenia ryzyka przemocy w czasie
- ustalenie roli impulsywności w kształtowaniu ryzyka przemocy oraz w procesie zmiany nasilenia ryzyka przemocy w czasie
- ustalenie roli samoregulacji w kształtowaniu ryzyka przemocy oraz w procesie zmiany nasilenia ryzyka przemocy w czasie
- ustalenie roli poszczególnych aspektów ryzyka i ochrony, czynników ryzyka i czynników ochronnych w kształtowaniu sumarycznych ocen ryzyka, końcowej oceny dotyczącej ochrony i zintegrowanej oceny ryzyka
- ustalenie roli zmiennych osobowościowych (psychopatii, impulsywności i samoregulacji) w procesie kształtowania sumarycznych ocen ryzyka, końcowej oceny dotyczącej ochrony i zintegrowanej oceny ryzyka
- ustalenie powagi czynu i poziomu zabezpieczenia w kształtowaniu oceny ryzyka przemocy i oceny poziomu ochrony.

Doktorant uzasadnił zasadność realizowanych celów dociekań naukowych i badawczych w oparciu o literaturę przedmiotu. Zaprezentowany cel pracy i utworzony na jego bazie projekt badawczy należy uznać za rozległy ale uzasadniony w pełni przez Doktoranta oraz znajdujący odzwierciedlenie w literaturze przedmiotu.

Doktorant także w sposób prawidłowy sformułowała pytania i hipotezy badawcze, do każdego z nich przedstawiając uzasadnienie na podstawie literatury przedmiotu. Nie mniej jednak należy stwierdzić, że w odniesieniu do cech osobowościowych mówimy o ich nasileniu a nie poziomie zatem formułując hipotezy należało się odnieść do ich nasilenia. Ponadto za niewłaściwe uważam określenie „powaga czynu”, które występuje zarówno w opisie celów pracy, jak i pytaniach oraz hipotezach. W mojej ocenie powinno występować określenie charakter czynu albo ciężar gatunkowy czynu.

Za bardzo dobry zabieg należy uznać przedstawienie w tabeli 4.1. opisu problemów badawczych, hipotez oraz wskaźników (operacjonalizacji hipotez), co pozwala dodatkowo je

przeanalizować a także uporządkować nie tylko tok wywodu Doktoranta ale również zależności pomiędzy wyodrębnionymi zmiennymi, które eksploruje w swoich badaniach (s. 144 – 147).

6. Wskazanie oraz ocena zastosowanych metod badawczych

Doktorant przedstawił wykorzystane przez niego narzędzia badawcze i w sposób prawidłowy je opisał, natomiast nie podał wskaźników rzetelności (np. TRiPM czy UPPS- P pomimo, że dane te są dostępne w literaturze przedmiotu). Wykorzystane w pracy metody to: 1) ustrukturuwany wywiad diagnostyczny na potrzeby kodowania czynników ryzyka i czynników obronnych w kontekście ryzyka przemocy, 2) Triarchiczna Miara Psychopatii (TRiMP) w polskiej adaptacji Pilch, Sanecka, Hyla i Atlas, 2015 , 3) HCR-20^{v3} w polskiej adaptacji M. Nowopolski i in., 2016), 4) SAPROF w polskiej adaptacji Nowopolski i in., 2016), 5) The Psychopathic Personality Traits Scale (PPTS) w opracowaniu Boduszek, Debowska, DHingra i DeLisi, 2016), Skala Impulsywnego Zachowania (UPPS-P) w polskiej adaptacji Poprawy, 2016), 6) Skala samoregulacji promocyjnej i prewencyjnej (SSPP) w polskiej adaptacji Kolańczyk, Bąk, Roczniowska, 2013), 7) autorska klasyfikacja powagi czynów w systemie psychiatrii sądowej.

Przechodząc do omówienia przedstawionych powyżej narzędzi należy stwierdzić, że:

- a) Doktorant jest autorem lub współautorem części narzędzi, które wykorzystuje w realizowanym projekcie. Należy to bardzo pozytywnie ocenić, ponieważ podjął on działania zmierzające do wykorzystania metod stosowanych w świecie do oceny i zarządzania ryzykiem przemocy u dorosłych oraz do oceny czynników ochronnych. Narzędzia te są wykorzystywane przez naukowców i specjalistów w licznych ośrodkach psychiatrii sądowej. Ponadto opracował ustrukturuwany wywiad diagnostyczny na potrzeby kodowania czynników ryzyka i czynników obronnych w kontekście ryzyka przemocy czy autorską klasyfikację powagi czynów w systemie psychiatrii sądowej.

- b) Wątpliwości budzi fakt braku podania wskaźników w tej części pracy rzetelności wykorzystywanych narzędzi, co jest standardem w badaniach naukowych. Nie wiadomo, jaka jest rzetelność dla poszczególnych metod a zatem czy była ona satysfakcjonująca i czy została dokonana na populacji polskiej (recenzent musi sam poszukiwać tych danych albo bazować na znajomości w/w metod bądź też odnosić się do wskazanych przez Doktoranta danych bez precyzyjnego ich wskazania).
- c) W kontekście przedstawionych celów badania brakuje też informacji dlaczego Doktorant wykorzystuje dwie metody do badania psychopatii. O ile poszczególne metody służą do badania poszczególnych zmiennych i się nie dublują, w przypadku psychopatii zabieg ten nie został wytłumaczony
- d) Wątpliwości budzi także opis autorskiej klasyfikacji powagi czynów w systemie psychiatrii sądowej. Pragnę nadmienić, że nie tylko kwestia samej nomenklatury ma znaczenie ale także wypełnienie jej znaczeniowe. Doktorant z jednej strony podkreśla, że dąży do obiektywizacji kryteriów oceny i stąd też jego dążenia do adaptacji metod z nurtu JSA, które te kryteria spełniają, z drugiej zaś przy opisie wskazanej metody stwierdza, że „jest to klasyfikacja wypracowana racjonalnie, w oparciu o 10-letnie doświadczenie autora w pracy z osobami internowanymi na oddziałach psychiatryczno-sądowych, a także o analizę grupy badanej” (s. 157). Zdecydowanie negatywnie oceniam takie stwierdzenie ponieważ nie spełnia ono zasady obiektywizmu naukowego, pomijając już rozważania, że doświadczenia zawodowe innej osoby mogłyby wskazywać na inne oceny. Stwierdzenie to budzi moje zdziwienie także w kontekście rozważań podjętych w rozdziale II niniejszej pracy. Ponadto nie wiadomo co Doktorant rozumie pod pojęciem średni lub lekki uszczerbek na zdrowiu. Tym samym narzędzie to należy ocenić jako subiektywną ocenę samego Doktoranta.

Należy natomiast podkreślić, że wskazane powyżej metody są właściwie dobrane przez Doktoranta do realizowanego celów badawczych oraz zostały powiązane z wyodrębnionymi przez niego zmiennymi, a co szczegółowo zostało przedstawione w tabeli 4.2. (s. 148 -149).

7. Ocena części rozprawy doktorskiej dotyczącej omówienia wyników badań

Natomiast część empiryczną pracy konstituują trzy rozdziały, tj. rozdział IV *Opis metodologiczny badań własnych nad osobowością i innymi aspektami kształtującymi ocenę ryzyka przemocy u*

pacjentów internowanych w oddziałach psychiatrii sądowej (s. 126 - 165), rozdział V *Wyniki* (s. 166 - 227) oraz rozdział V *Analiza i dyskusja wyników* (s. 228 – 262). Załączona w pracy *Literatura cytowana* została zmieszczona na s. 263 – 318. Doktorantka zamieścił także spis tabel (s. 319-321), spis rycin (322 – 323) oraz aneksy (324 – 456).

W części empirycznej pracy Doktorant przedstawił jak już wcześniej zaznaczono cel i przedmiot badań, problemy badawcze, pytania i hipotezy, zmienne i narzędzia badawcze a także organizację badań, osoby badane, procedurę badawczą i zastosowane metody statystyczne. Doktorant przedstawił organizację badań w postaci wykonywanych czynności. Natomiast zamieszczone w tej części informacje dotyczące uzyskania zgody na posługiwanie metodami w mojej ocenie powinny znaleźć się w podrozdziale opisującym narzędzia badawcze. Za bardzo ograniczony uważam opis osób badanych, który ogranicza się do podania ich liczby, wieku oraz czynników, które zadecydowały o wyłączeniu 10 osób z grupy badanej. Przy okazji pragnę podkreślić, że w opisie powinno znaleźć się określenie grupa badana próba badawcza! Za zdecydowany plus uważam natomiast zamieszczenie informacji o uzyskaniu zgody Wydziałowej Komisji ds. Etyki Badań Uniwersytetu SWPS (nr zgody: WKEB 57/04/2019). Opis procedury badawczej oraz analizy statystycznej nie budzi zastrzeżeń.

Z kolei odnosząc się do przedstawionych wyników badań należy zauważyć, że:

- a) Opracowanie statystyczne, w tym sposób wnioskowania statystycznego należy ocenić bardzo pozytywnie. Uzyskane wyniki badań własnych zostały zaprezentowane zgodnie z postawionymi pytaniami i hipotezami badań własnych. Ponadto czytelność uzyskanych rezultatów badań ułatwia ich prezentacja w formie tabel i rycin. Pewne zdziwienie budzi np. przedstawienie podstawowych danych opisowych w tabelach 5.1. – 5.6. bez ich omówienia.
- b) Doktorant opisując wyniki uzyskanych rezultatów badań wskazuje pytania i hipotezy, ich omówienie oraz w postaci podsumowania wyniki dla poszczególnych hipotez. Z pewnością taki sposób prezentacji ułatwia orientację w bardzo dużej liczbie danych, za co zdecydowanie oceniam jako plus prezentacji wyników badań.
- c) Doktorant wykazał się wysokimi kompetencjami opracowywania danych empirycznych przeprowadzając odbiór przez bogactwo zgromadzonego materiału empirycznego w sposób uporządkowany i konsekwentny z przyjętą przez niego koncepcją. Ponadto każda z procedur weryfikacyjnych odznacza się jasnością oraz komunikatywnością opisu.

- d) Bardzo cenne jest podsumowanie uzyskanych rezultatów badań przedstawione w formie tabeli (tabela 6.1.), gdzie ujęto pytania badawcze, hipotezy oraz wynik ich weryfikacji empirycznej (s. 220 – 226).
- e) Przeprowadzona przez Doktoranta dyskusja uzyskanych rezultatów badań w kontekście danych przedstawianych w literaturze przedmiotu, jak również w odniesieniu do praktyki klinicznej jest niezwykle interesująca w aspekcie poznawczym. W mojej ocenie odzwierciedla to kompetencje Doktoranta w zakresie posiadanej wiedzy aczkolwiek w niektórych miejscach odniosłabym się do szerszego kontekstu interpretacyjnego chociażby w zakresie relacji pomiędzy psychopatią i narcyzmem czy impulsywności i samoregulacją w kontekście klasycznych już prac z tego zakresu. Mam jednak nadzieję na możliwość przedyskutowania tych kwestii z Doktorantem w czasie obrony pracy.
- f) Muszę jednak zaznaczyć, że literatura tej części pracy nie rozwiała moich wątpliwości związanych z użyciem dwóch narzędzi do badania psychopatii albowiem Doktorant nie odnosi się do tej kwestii. Nie wskazuje też jak uzyskane rezultaty badań odnoszą się do ewentualnych wytycznych dla badaczy czy klinicystów albo z czego mogą wynikać różnice w uzyskanych rezultatach badań.
- g) Analizując porównanie międzygrupowe w zakresie nasilenia psychopatii (grupy pacjentów (nisko, przeciętnie i wysoce psychopatycznych) a nasileniem ryzyka przemocy zabrakło mi refleksji Doktoranta nad kwestią, czy dokonany przez niego podział nie miał wpływu na otrzymane rezultaty. I tak, na s. 169 Doktorant wskazuje, że osoby badane zostały podzielone na podstawie wyników testów psychopatii – o niskim, przeciętnym oraz wysokim poziomie psychopatii. Dokonano dwóch podziałów na grupy w oparciu o uzyskane rezultaty badań z wykorzystaniem testów TRiPM oraz PPTS. Kryterium podziału stanowił uzyskany wynik przez osobę badaną w odniesieniu do średniego wyniku plus minus odchylenie standardowe. Być może właśnie ten system podziału nie pozwala na dokonanie takiego podziału (rozkład wyników) a lepszym wskaźnikiem byłaby wysokość uzyskanego rezultatu w danym teście, co pozwoliłoby na utworzenie swego rodzaju wymiaru o różnym nasileniu psychopatii.
- h) Wskazane przez Doktoranta ograniczenia badań własnych wskazują na jego refleksję nad omawianymi przez niego uzyskanymi rezultatami badań własnych.

- i) Brakuje mi jednak w analizie ograniczeń badań własnych odniesienia do ewentualnych ograniczeń wynikających z narzędzi wykorzystywanych w badaniach własnych czy też zastosowanych procedur o czym pisałam powyżej.
- j) Doktorant ma też świadomość ograniczeń badań własnych, o czym świadczą zidentyfikowane przez niego problemy np. bardziej rygorystyczna analiza kryteriów włączających do badań czy wykonanie badań.
- k) Szkoda, że opisując aplikacyjność badań własnych Doktorant nie odniósł się do znaczenia własnych narzędzi! Właśnie w nich należy upatrywać także aplikacyjności uzyskanych rezultatów badań.

8. Praktycznego zastosowanie uzyskanych wyników badań

Jak już zaznaczyłam Doktorant w przygotowanej przez niego dysertacji wskazał treści odnoszące się do zastosowania praktycznego wyników badań. Mają one istotne znaczenie dla wnioskowania o rezultatach prowadzonych oddziaływań w odniesieniu do osób przebywających w oddziałach psychiatrii sądowej o różnym stopniu zabezpieczenia. Z pewnością postulat dokonywania oceny postępów w leczeniu w dłuższej perspektywie czasowej niż pół roku wymaga jego szerszego przedyskutowania być może nawet uwzględnienia okresu pobytu w oddziale. Pomimo wskazanych przeze mnie w mojej ocenie dodatkowych ograniczeń czy też wątpliwości zdecydowanie uważam, że uzyskane rezultaty badań mają istotne znaczenie dla praktyki.

9. Informacje o ewentualnych nieprawidłowościach

Uwagi świadczące o ewentualnym podjęciu dyskusji z Doktorantem czy spostrzeżeniami budzącymi wątpliwości Recenzentki zostały zaprezentowane w recenzji wraz z ich uzasadnieniem.

10. Ocena czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego

Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że przedłożona przez mgr Michała Nowopolskiego dysertacja doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Podjął on w swojej pracy doktorskiej bardzo ważny problem naukowy ale także praktyczny dotyczący poszukiwania korelatów i predyktorów kształtujących ocenę ryzyka przemocy oraz prognozowania ryzyka przemocy. Doktorant wskazał w dysertacji, iż podjęty przez niego problem rozważań stanowi ważny obszar dociekań naukowych i praktycznych, w którym wciąż brakuje badań pogłębiających naszą wiedzę w tej dziedzinie. Tym samym należy stwierdzić, że Doktorant opracował i przedstawił nowatorski projekt badań, zarówno w aspekcie poznawczym, jak i aplikacyjnym.

11. Ocena czy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

Jak już wyżej zaznaczyłam mgr Michał Nowopolski zaprezentował wysokie kompetencje naukowe, zarówno w aspekcie posiadanej przez niego wiedzy teoretycznej, projektowania badań na poziomie konceptualizowania problemu badawczego, jak i jego realizacji empirycznej. Wykorzystana przez niego literatura przedmiotu, jak i poczynione rozważania na kartach pracy pozwalają na stwierdzenie, że posiadana on wiedzę, w tym interdyscyplinarną, co pozwala mu na odniesienie omawianych treści do szerokiego kontekstu eksplorowanych zagadnień zarówno na poziomie teoretycznym, jak i praktycznym.

Konkluzja:

Przedstawioną przez Doktoranta pracę oceniam pozytywnie zarówno w aspekcie merytorycznym, jak i metodologicznym, a tym samym stwierdzam, że spełnia ona wymagania określone przepisami art. 187 Ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku. Zgodnie ze wskazaną wyżej Ustawą rozprawa doktorska mgr Michała Nowopolskiego pt. „*Osobowość sprawcy i inne aspekty kształtujące ocenę ryzyka przemocy u pacjentów internowanych w oddziałach psychiatrii sądowej*” stanowi „oryginalne rozwiązanie problemu naukowego”, w związku z czym wnioskuję o dopuszczenie mgr Michała Nowopolskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Beata Pastwa-Wojciechowska